

Sz. Lukács Imre

Veterán, vörösben



A veterán: „Apám utolsó fillérig hazahozta keresetét. Befizette a szakszervezeti járulékát, a többit anyámnak adta. Cigaretta is úgy kért. Leesett a lábáról, nagyon beteg volt. Az utcán találtam egy rossz krajcárt, örömmel szaladtam a boltba, és cigarettát kértem. A segéd nem nézte meg a pénzt, két cigaretta adott. Vittem boldogan. Apám nevetett, az egyiket nyomban elszívta, és nemsokára agonizált. Harminchét esztendő volt.

Drága jó anyám hét gyerekkel maradt özvegyen, nem ment férjhez, nem akarta, hogy más lábkapceái legyünk. Kőnehéz élete volt. Hatéves korában cseledeskedett, tízévesen került a városba. Irni se tudott, tanítottuk, másképpen nem vették fel újságkihordónak. Sötét hajnaltól sötét estig robotolt, futott mosás, vasalás után.

Hétéves koromban hordtam az újságot. Télen, hófúvások idején térdem felül jártam a hideg hóban, sohasem felejttem. A bába-asszony is járatta a lapokat, jó kávészag érződött náluk, három gyereke zsi bongott az ágyban. Vártam a pénzt az újságért. Bőgre kávéval kínálta, de nem fogadtam el. Nem tudtam lenyelni.

Nagy szegénységben éltünk. Piszkosan sohasem jártunk, anyám kopott ruháinkat mindig rendben tartotta. Szegénykém elvitte magával az úri házakhoz, ahol mosott, a miénkre is sort kerített. Otthon megszáritotta, kivasalta.

Tízéves koromban jutottam az első keresethez. Épült a szegedi vágóhid, odamentem dolgozni. Szombaton kaptam a fizetésemet, de a viseltes gúnyám lyukas zsebéből kiesűszott. Észrevettem. Megálltam az utcán, siffam, a járókelők adogáltak néhány krajcárt, biztattak, keressen! Elszomorodtam nagyon. Szaladtam vissza, a gyöpön meglettem, markomba szoritottam, és az asztalra tettem. Anyám csodálkozott, és lámpafénynél megvarrta a zsebemet.

Betoncsöveket hordtunk a csatornázáshoz. Erős rudat dugtunk át rajtuk, úgy húzgáltuk. A mester elégedetten mondta szeptember elején, ne menjek még iskolába, befejezzük a mun-

kát hamar. Maradtam. Október elején felkísért az ötödik osztályba szülem. Sírdo gált, kérte, adjon valami könyvet a tanító. „Csavargónak, iskolakerülőnek?” A negyedik padba ültetett. Olvastunk. Az előttem levő könyvről figyeltem, hogy hol tartunk, s folytattam szépen. Elcsodálkozott a tanító, két hét után ócska, szétszabdalt könyvvel lepett meg. Szépen megragasztgattam, befedtem. Meglátta. Megkérdezte, miért késtem egy hónapot. Megmondtam. Tiszta, új könyvet kaptam. Szerettem tanulni, a bizonyítványom mindig kitűnő, vagy jeles lett. Vinni akartak a kegyesrendi gimnáziumba, de keresni kellett a kenyeret. Anyám mondogatta váltig: a kollégiumban jó lesz, legálább te boldogulsz. Az építőipart választottam.

Az első világháború poklából, s a hadifogságból 1919 novemberében érkeztem haza. Se munka, se ruha. Meg se melegedhettem, behívtak ismét. Kinyílt az idő, megszöktek. Hat hónapig ültem a Csillagban. Testvéreim vöröskatonaként internáltak.

Később sokfelé dolgoztunk a tanyavilágban, gróf Pallavicini birtokán. Jól megfértünk az emberekkel. Krumplit főztünk, jutott kevés lókolbász, és szombatonként kocsi szállított bennünket az állomásra. Vittünk a cseledeknek is olcsó kolbászt, a csendőrök fülébe jutott, ott kellett hagyni a munkát, vándorolhattunk tovább.

A tanyai iskolák építésekor, a csúnya, téli időben, viharokban, amikor más nem vállalta, mi kiálltunk. Három családom nőit, élni kellett. Csengelén szólt a tanítónő: istenkísértés, amit csinálnak. Hónap utóján hajában főtt krumplit evett. Szalonnával, kolbással segítettük. Sír, szabadkozott, nem fogadja el, nem kell. Láttunk a szemünkkel.

Mire megmelegedtünk, érdeklődtek utánunk; szoktak kihozni a mesterek füzeteiket? Szoktak. A harmincas évek elején jártuk az országot és ahol megfordultunk, bekapcsolódtunk a mozgalomba. Oriási vihar pusztított Szegeden, lehordta a cserepeket, megrongálta a tetőket. Hívtak

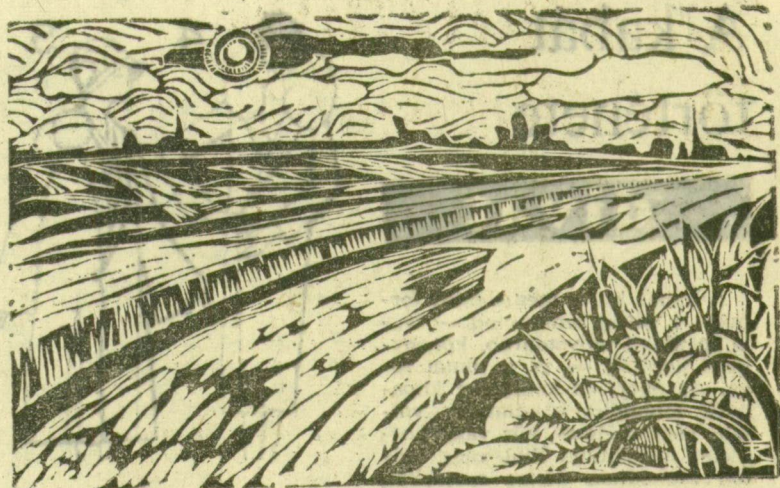
bennünket haza, tetőfedő mesterként javígtattuk, toldozgattuk a lyukakat. Kerestük a kenyeret, a cementárnyárban, a zsírolvasztóban, a Rózsa-malomban, amíg kommunista hitünkért útilaput nem kötöttek a talpunk alá.

A második világhétkor a móravárosi pártszervezet titkára voltam, harminc évig központi vezetőségi tag, a MEMOSZ szegedi csoportnál ügyvezető-pénztáros. Budapestről hoztam az illegális röplapokat, detektívek vártak a nagyállomáson. Balástyán, Kisteleken leadtam a csomagot. Sándorfalvára mentem gyalog, a tó szélénél. Röplapokkal. Kereshettek az országúton, a vasúton, hazaballagtam toronyiránt. A röpcédulákat lóhátasok hordták szét.

1944 márciusában jó néhányunkat fölvittek a fővárosba, a tölcsérbe. A betonon feküdtünk. Egyik öcsém nagybeteg volt, összeadtuk magunkról a kabátokat, aláterítettük, s betakargattuk. Hiába panaszkodtunk, az örök vigyorogtak, hogy a hullaházba visznek. Tíz nap múlva a politikaiakat, a súlyosabbakat Ricsére szállították, nem tudták mit kezdeni annyunkkal.

Ricsén rendbehoztuk a tábor, kapáltunk, gyomláltunk, meszeltünk. Szerencsénkre kemény fából gyúrták a táborparancsnokot, augusztusban jöttek a németek, azonnal adja ki a politikaiakat. Nincsenek, ezek csavargók. Akkor a csavargókat. Megtévett munkások ezek. A tábor támadására, felperzselésére készültek. Már hallottuk a frontról az ágyúdörgést. Este nem tettük le a szerszámokat, védekezünk, a parancsnok az országútra fordította a géppuskákat. A vagányok is mellénk álltak. A németek elszelletek.

Főlszámolták a tábor. Az én papírjaimat nem találták. Azt mondta a másik öcsém; három gyereked van, eredj haza, maradjok helyetted. Elfogadhattam? Neki is voltak pulyái. Végül mind a hárman szabadulhattunk. Tehervagonokban utaztunk. A vonat hol megállt, hol megindult, ha repülőket búgtak, visszatalált. Gyalog vágunk az útnak, éhesen kóvályogtunk. Egy őrházhoz tévedtünk, bőgre tejet, kenyeret kaptunk, és szerencsére elvergődtünk egy vesztelő német sebesültszállító szerelvényhez. A magyar személyzetel a német katonák ordítottak, de féltek elindulni, mert Szeget bombázták. A vasutasok segítettek. Öcsém feküdt a pad alatt, én a polcon. Amikor megállt a vonat, szaladtunk a kukoricásba. Nem jöttek utánunk. Hajnalban értünk haza, végig-



TÓTH RÓZSA: SÍKSÁGON

gyalogoltunk az utcákon, este már tudta a város, megjöttek a kommunisták.

Az inflációs világban megbémult az élet. Keményen dolgoztunk, hogy meginduljon a termelés. Vidékről szedtünk vágójószágot, adtunk érte vasat, textilárut. A szovjet hadsereg politikai csoportfőnökségével tartottam kapcsolatot, az összekötő politikai tiszt, százados volt.

Az elnöki irodánál gazdaságvezető lettem. Fogadásra készültünk, nem volt más, fölvettem az elviselet nagykabátomat. Kézeltője kirojtólódott, a feleségem beszegte. Az ünnepségen egyik elvtársam élcelődött: mi az tanácsos úr kérék, a nadrágpoptatót kabátodon hordod? Otthon tűzbe dobtam, ne malérozzon senki! Meggazdulhattam volna. Szerveztük az első világfűjsági találkozót, degesz pénzt raktak az asztalomra. Ki innen, az anyátok istenit!

Az elnöki irodára hat általános iskolával kerültem. A fizetésem talán a hivatalsegédnél is alacsonyabbra szabták. Tanultam nappal, este, felkeltem hajnalban, ne mondják, ez a vén szivar nem tud. Nyugdijaztak. Nem fogadtam el. Hazajöttem, Szegeden, a tanácsnál osztályvezetősködtem. Az adóhátralék csillagokig rúgott. A parasztság adóját egyre emelték, ugyanakkor tízezer holdak maradtak vetetlenül, szántatlanul. Egy ügyvéd üzletet ajánlott, ennek és ennek a kvótáját vegyük lejjebb, a hasznon

felezzünk. Kizavartam. Följelengett, eszek-iszok a parasztokkal. Nem volt igaza.

A cél érdekében mindent megtettem. Szilárd, igazságos akartam lenni, tisztességes, hiszem, legtöbbször sikerült. Soha senki sem mondhatja, hogy elvtelenül dőzsöltem, demizsonokkal jártam tanyákra, megrakták az autómotómérdek javakkal. Többször hibáztam. A hatalomért folyt a harc, a kátyúba jutott országot kellett elindítani. Keménységet követelt az idő, a történelem. A hibákat is vállalom.

Ellenforradalmkor hőzongtek; kivégzik a kommunistákat. Nem félttem, járkáltam a városban, a pártbizottságra. Anyám a feleségemmel volt odahaza, az öcsém családja is eljött. A lakásunkat nem bántották, engem sem. Mindennap megfordultam a tanácsnál, nem engedtem, hogy felbomoljon a rend; emberek, tartsatok éjjeli inspekiót, ne adjuk ki kezünkől a hatalmat. A tanács háza szomszédságában feszkeltek az ellenforradalmisták. Kiabáltak: nem félsz, hogy felakasztunk?!

Ejszakára az udvaron, a málnás bokrokban igazított helyet feleségem. Pihenjenek a gyerekek, meg a drága, jó anyám, s ha jönnek az ellenforradalmárok, ők el tudjanak menekülni.

Bátran nézek a szemébe mindenkinek. Szép történelmet csináltunk.”

